

شاہنشاہی ساسانی

توضیح دریایی

ترجمہ مرتضی ثاقب فر

سازمان اسناد و کتابخانه ملی ایران

برگ نامه اسناد و کتب ایرانی و خارجی

۱۳۹۸، شماره ۱۱۷، پیاپی ۱۹۹۸ - ۱۹۹۹

* * *

چاہیه چیز

سازمان اسناد و کتابخانه

جمهوری اسلامی ایران

و نشریه های علمی

سازمان اسناد و کتابخانه

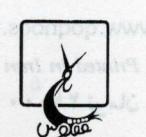
۱۳۹۷

۱۳۹۷

۱۳۹۷

۱۳۹۷: ۷-۲۱۷-۱۱۷-۷۴۷-۱۰۶

T - DCA - IIE - ROR - 870 - ۱۰۶

فهرست

۱۹۴۰

۷.....	مقدمه
۱۱.....	۱. تاریخ سیاسی ساسانیان
۵۹.....	۲. دین در شاهنشاهی ساسانی
۱۰۱.....	۳. اقتصاد و سازمان اداری ساسانیان
۱۴۱.....	۴. جامعه ساسانی
۱۸۳.....	۵. زبان و ادبیات در دوران ساسانی
۲۱۵.....	نمایه

که به این موضوع نیشان دیده بودم که هر کس به تحصیل تاریخ ساسانی علاقه دارد باید حداقل با زبان های فراتری و اسلامی آشنا باشد (اگر افزون بر آنها ایالاتی و روسی و چینی نباشد) بهتر است که مکاری ها در این باب بتوانند میان اندکی از زبان اشاره کنند. شاهکار آرزوی کم مستحسن به زبان فرانسه به نام ایران در زمان تأسیان در ۱۹۲۴، فقط بر یک کتاب کوچک دیگر در باره تاریخ ساسانی داشته بوده که آن هم تأثیر کلاسیک شیوه زبان آلمانی است. این کتاب تنها طبعی کلی از تاریخ ساسانیان از آنها من دهد. بایدین تقویت تخصصی گرفت تاریخ تمدن ساسانی را بتویسم. بر واژه تمدن تأکید می کنم چون از جمله مورخانی هستم که به تاریخ جامع احتمال دارم، بعضی معتقدم برای درک تاریخ یک قوم باید آن را در تماضی و جاماعتیش دری کرد: تاریخ، زبان، دین، جامعه و غیره. از این دو این کتاب رویکردی کلی به تمدن ساسانی دارد و کوشش شده تا نظری «جامعه» در پاره جذمه های گوتاگون تمدن آن از آن دهد. در اینجا باید یک چیز چنگونه حسارت انجام این وظله را در خود یافتم. من در وقتی تاریخ باستان متأخر (۷۰۰-۲۰۰ میلادی)

مقدمه

این اثر ترجمه فارسی کتابی است که برای مخاطبان انگلیسی زبان نوشته شده است. فکر نوشتن این کتاب از هنگامی در ذهنم شکل گرفت که دانشجوی دوره دکترا در دانشگاه کالیفرنیا - لوس آنجلس بودم، یعنی یکی از چند دانشگاه جهان که در آن تاریخ دوره ساسانی تدریس می شود. در این دانشگاه دانشجویان زیادی بودند که رشته اصلیشان تاریخ روم بود و با مورخان خاور نزدیک در باره پیوند تمدنها به بحث می پرداختند. روزی یکی از دوستانم که در رشته تاریخ روم تحصیل می کرد به من گفت به نظرش عجیب می نماید که در حالی که صدھا کتاب در باره تاریخ روم نوشته شده است، حتی یک کتاب به زبان انگلیسی در باره تاریخ و تمدن ساسانی وجود ندارد. راست آن است که به این موضوع نیندیشیده بودم که هر کس به تحصیل تاریخ ساسانی علاقه دارد باید حداقل با زبان‌های فرانسوی و آلمانی آشنا باشد (اگر افزون بر آنها ایتالیایی و روسی را نیز بداند چه بهتر). علاوه بر آن، تکنگاری‌ها در این باب نیز بسی اندکند؛ از زمان انتشار شاهکار آرتور کریستینسن به زبان فرانسه به نام ایران در زمان ساسانیان در ۱۹۴۴، فقط یک کتاب کوچک دیگر در باره تاریخ ساسانی نوشته شده که آن هم تألف کلاوس شیپمان به زبان آلمانی است. این کتاب نیز فقط طرحی کلی از تاریخ ساسانیان ارائه می دهد.

بدین ترتیب تصمیم گرفتم تاریخ تمدن ساسانی را بنویسم. بر واژه تمدن تأکید می کنم چون از جمله مورخانی هستم که به تاریخ جامع اعتقاد دارم، یعنی معتقدم برای درک تاریخ یک قوم باید آن را در تمامیت و جامعیتش درک کرد: تاریخ، زبان، دین، جامعه و غیره. از این رو این کتاب رویکرده کلی به تمدن ساسانی دارد و کوشش شده تا نظری «جامع» در باره جنبه‌های گوناگون تمدن آن ارائه دهد. در اینجا باید بگوییم چگونه جسارت انجام این وظیفه را در خود یافتم. من در رشته تاریخ باستان متأخر (۲۰۰ - ۷۰۰ میلادی)

محامدی (دانشگاه برکلی)، مازیار بهروز (دانشگاه سانفرانسیسکو)، افشنین متین عسگری (دانشگاه لوس آنجلس)، محمود امیدسالار (دانشگاه لوس آنجلس)، مرجان عسگری (دانشگاه لوس آنجلس)، هوشنگ شهابی (دانشگاه بوستن)، امین بنایی (دانشگاه لوس آنجلس)، و حسین ضیائی (دانشگاه لوس آنجلس) تقدیم می‌کنم. در ایران افراد زیادی دوست و منع تشویق من بوده‌اند. از ابوالفضل خطبی (فرهنگستان زبان و ادبیات فارسی)، داریوش اکبرزاده (موزه ملی ایران)، پریسا اندامی (تماشاگه پول)، سعید سلیمانی (تماشاگه زمان)، کتابخانه مزداپور (پژوهشکده علوم انسانی)، کورش کمالی سروستانی (بنیاد فارس شناسی)، مهران افشاری (بنیاد دایرةالمعارف اسلامی) هوشنگ اعلم (بنیاد دایرةالمعارف اسلامی)، و ایرج افشار (دانشگاه تهران) سپاسگزارم. همه افرادی که نام بردم، چه مستقیماً و به صورت کتبی یا شفاهی در بحث‌هایی که داشتم در لوس آنجلس، بوستون، نیویورک و تهران در نوشتمن این کتاب سهم دارند. لازم به تذکر است که تقریباً تمام عکس‌ها را (جزء مُهرها و ظروف) خود نویسنده گرفته است.

تورج دریایی لوس آنجلس و تهران

در سال ۱۳۷۰م در ایالات متحده آمریکا در شهر کالیفرنیا در دانشگاه کالیفرنیا زمانی که به زبان ایرانی و ادب ایرانی بازیافت و تحقیق کردند، از دانشجویان حکومتی ایرانی که در این دانشگاه تحصیل می‌کردند، در زمان حکومت کارکلا (فرمانروایی) ایرانیان مدعی بودند که امور ایرانی را گرفتار هرگزی‌های فرانان داخلی کردند. از دانشجویان این دانشگاه که در این زمان در ایالات متحده و توانسته بودند طبق قانون مدارس سال ۱۹۶۴ میلادی نیز به دست

M. J. de Jonge, *The History of al-Tabari. Vol. V. The Sasanids, the Byzantines, the Lakhids, and Yemen*, State University of New York Press, 1999.

M. Marmo, "Sasanids," *The Encyclopedia of Islam*, 1998; A. Christensen, *Iran sous les Sasanides*, Copenhagen, 1943; R.N. Frye, *The History of Ancient Iran*, C.H. Beck'sche Verlagbuchhandlung, München, 1983, pp. 291-342; Red., "The Political History of Iran Under the Sasanians," *The Cambridge History of Iran*, ed. E. Yarshater, vol. 3(1), 1982, pp. 116-180; K. Stübing, *Grundzüge der Geschichte des sassanidischen Reiches*, Darmstadt 1990; J. Wiesenthaler, *Ancient Persia From 550 BC to 650 AD*, IB Tauris Publishers, London & New York, 1996, pp. 151-222.

تحصیل کرده‌ام و این رشته تحصیلی اصلی و آغازین من بود. در مقام مورخ آموخته بودم که نه تنها منابع مکتوب بلکه فرهنگ مادی نیز از اهمیت فراوانی برخوردار است. در تابستان ۱۹۹۵ این افتخار را پیدا کرده بودم که به عضویت «انجمان سکه‌شناسی آمریکا» در نیویورک پذیرفته شدم. هنگامی که در دانشگاه کلمبیا اقامت داشتم و در انجمان سکه‌شناسی مطالعه می‌کردم نه تنها لذت آشنا شدن با دانش سکه‌شناسی را چشیدم، بلکه ضمن مبادله اندیشه با محققان سراسر جهان به مطالعه دقیق فرهنگ مادی و سکه‌های دوره ساسانی پرداختم. در دانشگاه کالیفرنیا از روزی که وارد دوره لیسانس شدم به تحصیل زبان‌های ایرانی پرداخته بودم. طی ده سال گذشته متن‌های فارسی میانه (پهلوی) را خواندم و اخیراً چند نمونه از آن‌ها را تصویح و ترجمه کرده‌ام. همچنین زبان‌های سُعدی و پارتی را مطالعه کرده‌ام. در مطالعه سرزمین‌های شرقی شاهنشاهی ساسانی، استاد جدید به زبان باختیاری نیز بسیار اهمیت دارند که البته در این کتاب مورد استفاده قرار نگرفته‌اند. به گمان من فهم یک تمدن با همه جنبه‌های ظریف و پیچیده آن بدون دانستن زیان (یا زیان‌های) آن امکان ندارد. اگر کسی نتواند سنگنشته‌های سلطنتی ساسانی، سنگ‌های مزار به زبان فارسی میانه و متون باقی مانده فارسی میانه را بخواند، نمی‌تواند در مورد تمدن ساسانی حق مطلب را ادا کند. مورخ باید با متون مانوی نیز آشنا باشد. در غیر این صورت بدان می‌ماند که کسی بخواهد تاریخ آلمان را بنویسد ولی آلمانی نداند. با این حال نقص این کتاب فقدان توجه کافی به گزارش‌ها و پژوهش‌های باستان‌شناسی است که امیدوارم در آینده آن را جبران کنم.

این کتاب جانشین کتاب کریستینسن نخواهد بود، اما باید توجه داشت که حدود شصت سال از زمان نوشتمن کتاب او گذشته و از آن هنگام به آگاهی ما از تاریخ ساسانیان بسیار افزوده شده و بسیاری اطلاعات تغییر کرده‌اند. این یگانه دلیل مهمی بود که مرا به بر عهده گرفتن این وظیفه وداداشت. من آموزش و آگاهی خود را مرهون استادانم، دوستانم و همکارانی هستم که مرا روشن کرده و از کارم حمایت کرده‌اند. مایلم در اینجا از همه آن‌ها سپاسگزاری کنم. بنابراین سپاس‌های خود را به مایکل ج. مورونی (دانشگاه لوس آنجلس)، هانس پتر اشمیت (دانشگاه لوس آنجلس)، کلودیا رب (دانشگاه لوس آنجلس)، سیامک ادھمی (دانشگاه لوس آنجلس)، مایکل بیتس (انجمان سکه‌شناسی آمریکا)، ریچارد ن. فرای (دانشگاه هاروارد)، رحیم شایگان (دانشگاه هاروارد)، دانلد وايت کامب (دانشگاه شیکاگو)، مارتین شوارتز (دانشگاه برکلی)، حمید